

بررسی طبقه بندی نوین آی. یو. سی. ان از پارکها و مناطق حفاظت شده

* مهندس هنریک مجنونیان

کلمات کلیدی:

طبقات مدیریت، مناطق حفاظت شده، مناطق چهارگانه و محدوده‌های امن

چکیده:

تاریخچه‌ای از تلاشهایی که در زمینه طبقه بندی مناطق تحت حفاظت از سال ۱۹۶۹ تا سال ۱۹۸۷ که نخستین راهنمای رسمی آی. یو. سی. ان منتشر گردید ارائه شده است. این راهنما که مشتمل بر ۸ طبقه اصلی و ۲ طبقه فرعی بود بیش از یکدهه در سراسر جهان به تجربه کشیده شد. بیشتر کشورها تلاش کردند که مناطق تحت حفاظت خود را از نظر خصوصیات، اهداف مدیریت و معیار گزینش با این راهنما تطبیق دهند. دستاوردها و فواید این راهنما جمع بندی و ارائه شده است. کاستیهای این راهنما که باعث شد در سال ۱۹۹۴ مورد تجدید نظر قرار گرفته و طبقه بندی جدیدی ارائه گردد بقرار زیرند:

- همه طبقات راهنما قابل تطبیق به همه شرایط نبودند.
- عناوین، اهداف مدیریت و نحوه گزینش برخی از طبقات مبهم بودند.
- باترمینولوژی جدید حفاظت همخوانی نداشتند.
- مسائل نوین دهه اخیر نظیر تنوع زیستی، توسعه پایدار، پدیده گلخانه‌ای در راهنما ملحوظ نشده بود.
- دستاوردهای بیولوژی حفاظت در دهه اخیر را در برنمی‌گرفت.
- نقش جوامع محلی و مشارکت آنها در حفاظت مستمر در طبقات کم رنگ بود.
- بعضی از مناطق به علت موقعیت بینابینی قابل تطبیق به یک طبقه مشخص نبودند.
- با توجه به موارد فوق آی. یو. سی. ان از سال ۱۹۸۴ در صدد برآمد که راهنمای طبقه بندی مناطق را مورد بازنگری قرار داده و آنرا به هنگام نماید. در کنگره کاراکاس نیز ضرورت تغییر راهنمای طبقه بندی مناطق مورد تاکید قرار گرفت. در سال ۱۹۹۴ با توجه به دستاوردهای تجربی کشورها از کاربرد راهنمای فوق طبقه بندی جدیدی ارائه گردید. این راهنما مناطق تحت حفاظت را برحسب ۹ دسته اهداف مدیریت در ۶ طبقه تفکیک کرده است و الویت هر یک از اهداف مدیریت را در هر طبقه مشخص نموده است. این راهنما دارای مزیت‌هایی است که در مقاله ذکر شده‌اند. سادگی، سهولت

کاربرد، روشنی مفاهیم و کاهش طبقات از آن جمله‌اند. با وجود این هنوز امکان تطبیق همه مناطق بر طبقات ۶ گانه فوق امکان پذیر نیست. به عنوان نمونه مناطق حفاظت شده ایران با هیچیک از طبقات این راهنما کاملاً همخوانی ندارد. این مناطق از یکسو به طبقه IV و از سوی دیگر به طبقه VI نزدیک بوده و با آنها مشابهت‌هایی دارند ولی همتراز با آنها نیستند. برای مدیریت اصولی مناطق براساس اهداف مشخص، تعیین جایگاه آنها امری ضروری است. برای تعیین موقعیت همترازی مناطق حفاظت شده با یکی از طبقات راهنمای جدید و رفع بلا تکلیفی، پیشنهاد شده است که محدوده‌های امن آنها از $\frac{1}{5}$ به $\frac{2}{3}$ افزایش یابد تا بتوان این مناطق را با طبقه VI که برای حفاظت از تنوع زیستی اختصاص یافته‌اند همتراز نمود و اهداف مدیریت این طبقه را بر آنها اعمال کرد. این مقاله فواید این اقدام و ضرورت آن از جنبه‌های مختلف مورد بحث قرار گرفته است. در صورتی که نتوان گستره محدوده‌های امن را براساس معیار گزینش طبقه VI بسطح مطلوبی ارتقاء داد، مناطق حفاظت شده همچنان از جایگاه بینابینی برخوردار خواهند شد و از نظر مدیریت این موقعیت به هیچوجه بسود آنها نبوده و دستیابی به اهداف آنها را بسیار دشوار خواهد نمود. از ۶ طبقه آی. یو. سی. ان کشور ایران ۴ طبقه را داراست. طبیعت کشور هنوز توانایی عرضه گستره‌های طبیعی دست نخورده برای گزینش مناطقی همپایه با طبقه I را دارد و باید در این مورد تلاشهایی صورت گیرد. ولی در گستره محیط طبیعی امکان انتخاب مناطقی همتراز با طبقه V دشوار به نظر می‌رسد. بهرجهت برای تکمیل شبکه مناطق حفاظت شده و غنی سازی آن، چه از نظر تکمیل طبقات و چه از نظر انتخاب مناطق پشوانه باید همه تلاشها بکار گرفته شوند.

۶ - منابع اندوخته.

۷ - مناطق حیاتی طبیعی/اندوختگاه انسان شناسی

۸ - مناطق تحت مدیریت استفاده چند جانبه/مناطق تحت مدیریت.

۹ - اندوختگاه زیست سپهر.

۱۰ - میراث طبیعی جهانی.

هدفهای این دستورالعمل را می‌توان به قرار زیر ذکر کرد:

۱ - جلب توجه دولتها به اهمیت مناطق حفاظت شده.

۲ - ترغیب دولتها برای توسعه سیستمهای مناطق حفاظت شده با هدفهای مدیریت در چهار چوب مسائل ملی و محلی.

۳ - کاهش سردرگمی در رابطه با عناوین گوناگون رایج در کشورها برای مناطق حفاظت شده.

۴ - تهیه استانداردهایی برای ارزیابی جهانی و منطقه‌ای از شبکه مناطق حفاظت شده و امکان مقایسه تطبیقی مناطق با یکدیگر در بین کشورها.

۵ - تهیه چهارچوبی برای جمع‌آوری، ذخیره، باز یافت و تکثیر اطلاعات در مورد مناطق حفاظت شده.

تاریخچه:

آی. یو. سی. ان برای سروسامان دادن به مفهوم مناطق حفاظت شده در سال ۱۹۶۹ تعریفی برای «پارک ملی» ارائه کرد و در سال ۱۹۷۳ نخستین سیستم طبقه‌بندی مناطق را براساس بررسیهای ری داسمن چاپ و منتشر کرد. همچنین در سال ۱۹۷۸ براساس بررسیها و جمع بندی «کمیته معیارها و نامگذاری مناطق» از کلیه مطالعات انجام گرفته نخستین راهنما و دستورالعمل طبقه‌بندی مناطق به سرپرستی کنتون میلر تحت عنوان «اهداف مدیریت و معیارهای گزینش مناطق حفاظت شده» در ده طبقه به شرح زیر چاپ و منتشر شد:

۱ - ذخیره گاه طبیعت محدوده شده/ذخیره گاه علمی.

۲ - پارک ملی/پارک ایالتی.

۳ - یادمان طبیعی/اثر طبیعی ملی.

۴ - ذخیره گاه حفاظت طبیعت/ذخیره گاه طبیعت تحت مدیریت/پناهگاه حیات وحش.

۵ - منظره طبیعی حمایت شده.

۵ - با یک معیار جهانی همان مقایسه تطبیقی طبقه بندیهای کشورهای مختلف را در سطح ملی فراهم کرد.

۶ - مناطق تحت حفاظت را از آشفته‌گیهای تنوع عنوان، مدیریت و معیار انتخاب رها نمود و نظم داد.

۷ - امکان تبادل اطلاعات و تجربیات را در مناطق همپایه و همسنگ بین کشورهای مختلف میسر ساخت.

۸ - زمینه مدیریت یکسان را در مناطق همپایه شبکه مناطق حفاظت شده امکان پذیر نمود.

۹ - امکان شناخت کاستیهای شبکه مناطق تحت حفاظت را فراهم کرد.

۱۰ - زمینه تشکیل بانک اطلاعات غنی را با اطلاعات همسان و قابل قیاس برای استفاده همگانی فراهم کرد (PADU) و این بانک در روند تکامل خود مرکز نظارت پیوسته زیست محیطی جهانی (WCMC) را پایه گذاری نمود.

۱۱ - دامنه حفاظت را گسترش بخشیده، آنرا از انحصار تعداد قلبی عناوین رایج خارج کرد و اهمیت وجودی همه طبقات را برای دستیابی به اهداف حفاظت تثبیت نمود.

۱۲ - امکان ارزیابی، بازبینی، اصلاح و انتشار سریع اطلاعات را فراهم کرد و دسترسی جامعه پژوهشگران، و بخشهای مختلف از جمله صنعت توریسم و کلیه کارگزاران حفاظت را به اطلاعات روز آمد تسهیل نمود.

ضرورت تغییر سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸:

سیستم طبقه بندی آی. یو. سی. ان از مناطق تحت حفاظت از سال ۱۹۷۸ تا چهارمین کنگره جهانی پارکهای ملی (کاراکاس، ونزوئلا ۱۹۹۲) در سطح گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفت و اساس تدوین فهرست پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد را در ۵ طبقه (I-V) پی‌ریزی نمود. ولی تجربیات استفاده از سیستم طبقه‌بندی فوق در طول سالیانی دراز نشان داد که این سیستم نیاز به بازنگری و تجدید نظر دارد. به همین دلیل در سال ۱۹۸۴ کمیسیون پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده، هیاتی را مأمور بازنگری سیستم طبقه بندی تدوین شده در سال ۱۹۷۸ نمود. گزارش این هیات به سرپرستی هارولد ادسویک به اجلاس عمومی آی. یو. سی. ان (پرت - استرالیا ۱۹۹۰) ضرورت

۶ - ارتقا و بهبود سطح ارتباطات و دستیابی به زبانی مشترک بین همه دست‌اندرکاران حفاظت در رابطه با مسائل مناطق حفاظت شده (۴).

ضرورت طبقه بندی:

کمیسیون پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده (CNPPA) اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN) برای دستیابی به اهداف گوناگون در گستره متنوع اکوسیستمهای جهان در راستای اهداف استراتژی جهانی حفاظت از طبیعت و منابع زنده (WCS) علت و ضرورت طبقه بندی را به این شرح بیان می‌کند (۱):

۱ - اکوسیستمهای جهانی، ویژگیهای طبیعی متفاوت و خاصی دارند.

۲ - از تنوع زیستی متفاوتی برخوردارند.

۳ - مناسبات بیوفیزیکی و فرهنگی متفاوتی با جوامع پیرامونی خود دارند.

۴ - در گستره مناسبات اقتصادی - اجتماعی متفاوتی قرار داشته و مسائل و مشکلات متفاوتی دارند.

۵ - دامنه و نوع فعالیتهای مؤثر انسانی در آنها متفاوت است.

۶ - زیر نظر سازمانهای متفاوتی قرار دارند.

۷ - از پشتوانه حقوقی متفاوتی برخوردارند.

۸ - از عناوین متفاوت و گوناگونی برخوردارند.

۹ - از مدیریت متفاوت و ناهمسانی برخوردارند.

با توجه به موارد فوق، امکان دستیابی به اهداف حفاظت عملاً مقدور نیست، مگر اینکه در تمامی جهان طبقه بندی واحدی از مناطق بوجود آید. متعاقب چنین ضرورتی طبقه بندی سال ۱۹۷۸ شکل گرفته و در تمامی جهان تجربه شده است. این طبقه بندی از مؤثرترین اقداماتی بوده است که در تثبیت، گسترش و ثمربخشی شبکه مناطق تحت حفاظت جهانی، نقش تعیین کننده داشته است.

برخی از دستاوردها و فواید سیستم طبقه بندی فوق (۲):

۱ - گسترش مناطق تحت حفاظت را باعث گردید.

۲ - برای هر طبقه، اهداف مدیریت مشخص فراهم کرد.

۳ - معیارهای گزینش یکسانی را در تمامی جهان رایج نمود.

۴ - درجات مختلفی از حفاظت را در مناطق به تجربه کشید.

بازنگری و تغییر آن را در دستور کار قرار داد و در توصیه هفدهم کنگره کاراکاس تغییر سیستم طبق بندی مورد تأکید قرار گرفت و پیشنهاد گردید که برای طبقات ۱ تا ۵ سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ دستورالعمل جدیدی تهیه گردد. راهنمای نوین طبقه بندی مناطق برای رفع نارسایی‌ها و ابهامات سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ از نظرات کلیه کارگزاران حفاظت بهره جسته است. دامنه نظرات بسیار گسترده بوده و از تغییرات بنیادی تا عدم هرگونه دستکاری متفاوت بوده است. تغییرات انجام گرفته در سیستم طبقه بندی روی نکات مورد توافق (۱۴ بند) قرار داشته است (۴۳).

هدفهای نخستین کارورزی سمپوزیوم چهارم کنگره کاراکاس در زمینه بررسی سیستم طبقه بندی مناطق تحت حفاظت:

۱ - تهیه و تدوین سیستم طبقه بندی جدیدی از مناطق حفاظت شده.

۲ - تهیه و تدوین سیستم جهانی برای نظارت پیوسته زیست محیطی بر ثمربخشی مدیریت مناطق حفاظت شده.

۳ - دستیابی به سیستم طبقه بندی از عوامل تهدیدکننده بر مناطق حفاظت شده که مورد توافق همگان باشد.

سیستم نظارت پیوسته بر ثمربخشی مدیریت مناطق حفاظت شده این امکان را بوجود می‌آورد که اهداف مدیریت در هر منطقه مورد ارزیابی قرار گیرد و عوامل اصلی عدم دستیابی هر منطقه به اهداف مدیریت شناسائی و اولویتهای ترمیمی از نظر اجرائی مشخص شوند. به علاوه سیستم شناسائی عوامل تهدیدکننده نیز به ابزاری برای ارزیابی عوامل تهدیدکننده اهداف مدیریت تبدیل می‌شود. عوامل تهدیدکننده‌ای که مستقل از کنترل مراجع مسئول بوده و نظارت پیوسته بر این عوامل برای تضمین یگانگی مناطق حفاظت شده در بلندمدت امری حیاتی است. آی. یو. سی. ان تلاش نمود که توجه بین‌المللی را نسبت به مناطق حفاظت شده‌ای که بیش از همه در معرض خطر قرار دارند (Threatened P. A.) جلب نماید.

سیستم نظارت پیوسته زیست محیطی این امکان را بوجود می‌آورد که فهرست واقعی پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد تدوین گشته و از مناطق حفاظت شده‌ای که شایستگی

احراز عنوان «حفاظت شده» را ندارند پالایش یابد. بعلاوه آی. یو. سی. ان موظف گردید که برای ارتقای سطح توجه به حفاظت مناطق، پاداشی را برای آن دسته از مناطقی که با کیفیت بهتری تحت حفاظت و مدیریت قرار گیرند در نظر گیرد و بر عکس مناطقی را که فاقد مدیریت اصولی (مطابق با اهداف اولیه آنها) هستند از فهرست پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد حذف نماید (۳).

معیارهایی که برای ارزیابی ثمربخشی مدیریت مناطق در نظر گرفته شدند به قرار زیرند:

۱ - اهداف مدیریت روشن.

۲ - وجود منابع برای اجرای اهداف.

۳ - دستیابی به اهداف.

۴ - نظارت پیوسته بر اجرای اهداف.

نیاز به بوجود آوردن طبقه جدید در سیستم طبقه بندی مورد تأیید قرار گرفت و به طور فرضی به منطقه جدید عنوان «منطقه با استفاده پایدار» داده شد تا در آینده، آی. یو. سی. ان به طور اصولی بررسی کرده و عنوان قطعی آن را تعیین نماید (۳).

بحثهای مربوط به تغییر سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ و جایگزینی آن به وسیله طبقه بندی جدیدی که راهنمای مدیریت و گزینش مناطق در شرایط کنونی گردد، با توافق در زمینه‌های زیر به نتیجه رسید (۴۱):

۱ - اصول طبقه بندی سال ۱۹۷۸ معتبر است.

۲ - تجربیات به دست آمده در طول سالیان دراز باید در طبقه بندی منعکس گردد.

۳ - پنج طبقه نخست طبقه بندی باید باقی مانده و ترمینولوژیها تا حد امکان ساده تر گردد.

۴ - طبقه جدیدی برای حفاظت از تنوع زیستی اضافه گردد.

۵ - سیستم طبقه بندی برای انطباق با پیچیدگیهای موجود در جهان باید به قدر کافی انعطاف پذیر باشد.

۶ - برای کاربست طبقه بندی جدی باید هر شش طبقه مورد نظر آی. یو. سی. ان با مطالعات موردی همراه گردند تا بتواند به عنوان راهنمایی برای تغییرات لازم در طبقه بندیها بکار گرفته شوند.

۷ - سیستم طبقه بندی باید به عنوان ابزاری برای مدیریت، کاربرد

- ۵ - با توجه به تغییر درک انسان از محیط زیست طبیعی و روابط متقابل انسان با طبیعت لازم بود که سیستم طبقه بندی با تحولات دهه های اخیر همگام گردد.
- ۶ - با توجه به اهمیتی که تنوع زیستی در سالهای اخیر کسب کرده لازم بود که در طبقه بندی جایگاه شایسته آن ملحوظ گشته و طبقه جدیدی برای حفاظت از آن اختصاص یابد.
- ۷ - با توجه به تغییر موقعیت و کارکرد جوامع محلی در حفاظت پایدار از مناطق، لازم بود که نقش آنها در اهداف مدیریت برخی از طبقات، آن گونه که شایسته است مشخص شود.
- ۸ - بسیاری از راهنمایی ها و تذکرات کاملاً دستوری بوده و بدون توجه به قابلیت انطباق آنها با شرایط متفاوت جهان تجویز شده بودند.
- ۹ - طبقات IX و X طبقات جداگانه ای به شمار نمی روند و عنوان جهانی آنها نمی تواند طبقه جداگانه ای برای آنها باز کند.

مفاهیم اساسی در طبقه بندی مناطق حفاظت شده

در ابتدا باید منطقه حفاظت شده تعریف شود. این تعریف نقطه عزیمتی برای بررسی اهداف مدیریت و طبقه بندی مناطق به شمار می رود. در چهارمین کنگره پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده و در نخستین کارورزی سمپوزیم چهارم آن، منطقه حفاظت شده به قرار زیر تعریف و پذیرفته گردید.

«منطقه حفاظت شده منطقه ای از خشکی یا دریا است که به طور خاص برای حفظ و نگهداری از تنوع زیستی و منابع طبیعی و فرهنگی همراه آن کنار گذاشته و از طریق قانونی یا شیوه های رایج ستی تحت حفاظت و مدیریت قرار می گیرد».

این تعریف گرچه بسیار عام است و همه طبقات را در بر می گیرد ولی مقاصد کلی را بیان می کند و در عمل هر منطقه حفاظت شده ای برای هدفهای مختلفی تحت مدیریت قرار می گیرد، به عبارت دیگر مناطق حفاظت شده برحسب اهداف مدیریت به طبقات مختلفی تفکیک می شوند. سیستم طبقه بندی مدیریت آی. یو. سی. ان طیفی از اهداف مدیریت را تحت پوشش قرار می دهد که دامنه آن از بالاترین ارزش طبیعی (کمترین سطح دخالت انسانی) تا پائین ترین ارزش طبیعی (بالاترین سطح دخالت انسانی) متفاوت است. در بین این دو حد، اهداف مدیریت بسیار

داشته باشد و نباید به عنوان یک دستورالعمل خشک و محدود کننده تلقی شود.

۸ - طبقه اول در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ به دو زیر طبقه ذخیره گاه طبیعت محدود شده و مناطق بکر و مهار نشده تفکیک گشته و مدیریت آنها از یکدیگر جدا گردد.

۹ - طبقه چهارم در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ به مناطق تحت مدیریت برای حفاظت از زیستگاهها و گونه ها اختصاص یابد.

۱۰ - پارکهای ایالتی به عنوان مناطق همتراز با پارکهای ملی از طبقه II حذف شوند.

۱۱ - در طبقه III تنها یادمانهای طبیعی باقی مانده و مناطق همتراز از آن حذف شوند.

۱۲ - طبقه V در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ به مناطق حفاظت شده زمینی / دریایی که عمدتاً برای حفاظت از منظرهای طبیعی و تفریح تحت مدیریت قرار می گیرند اختصاص یابد.

۱۳ - طبقه VI طبقه بندی جدید مستقیماً با هیچ یک از طبقات سیستم طبقه بندی ۱۹۷۸ همخوانی ندارد ولی ترکیبی از مناطق طبقات VIII و VII و VI این سیستم را تحت پوشش قرار می دهد.

۱۴ - سیستم طبقه بندی جدید باید کلیه ابهامات و پیچیدگیهای تشریحی در بخش معیارها و اهداف مدیریت سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ را حل کرده و به صورت خیلی ساده و روشن راهنمای گزینش و مدیریت مناطق گردد.

علل و ضرورت انجام تغییرات و تدوین سیستم طبقه بندی جدید را می توان به قرار زیر ذکر کرد (۱ و ۴):

- ۱ - تفاوت های بین برخی از طبقات در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ مشخص نبود.
- ۲ - در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ به مناطق دریایی / ساحلی با وجود اهمیت آنها توجه کافی نشده بود.
- ۳ - برخی از معیارهای در نظر گرفته شده، پاسخگوی نیازهای شرایط متنوع جهانی نبود. بعلاوه انطباق این معیارها بسیار دشوار بود، به همین دلیل نیاز به تفسیرهای قابل انعطاف تری داشتند.
- ۴ - زبان مورد استفاده در تشریح مفاهیم در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ پاسخگوی ضرورتها و نیازهای کنونی نبود و به همین دلیل نیاز به بازنگری داشت.

متفاوت بوده و عمده ترین آنها به قرار زیر می باشند:

- ۱ - پژوهش علمی
 - ۲ - حفظ دست نخوردگی
 - ۳ - حفظ گونه ها و تنوع ژنتیکی
 - ۴ - نگهداری و حفظ خدمات زیست محیطی
 - ۵ - حفظ سیمای طبیعی و فرهنگی ویژه
 - ۶ - تفریح و توریسم
 - ۷ - آموزش
 - ۸ - استفاده پایدار از منابع و اکوسیستمهای طبیعی
 - ۹ - حفظ و نگهداری از ویژگیهای سنتی و فرهنگی
- با توجه به تلفیق و اولویتهایی که می توان در رابطه با هدفهای عمده مدیریت فوق الذکر در نظر گرفت طبقات کاملاً روشن و متمایزی از مناطق حفاظت شده رامی توان از یکدیگر تفکیک نمود.
- مناطق تحت مدیریت عمدتاً موارد زیر را در بر می گیرند:
- ۱ - حفاظت صرف و بی کم و کاست (نظیر ذخیره گاههای طبیعت
- محدود شده - مناطق بکر و مهار نشده).
- ۲ - حفاظت از اکوسیستم و تفرج (نظیر پارکهای ملی).
 - ۳ - حفاظت از سیمای طبیعی (نظیر یادمانهای طبیعی).
 - ۴ - حفاظت از طریق مدیریت فعال (نظیر مناطقی که به خاطر گونه ها و زیستگاهها با دخالتهای انسان تحت مدیریت) قرار می گیرند.
 - ۵ - حفاظت از منظرهای طبیعی زمینی/دریایی و تفرج (نظیر منظرهای زمینی/دریایی حفاظت شده).
 - ۶ - استفاده پایدار از اکوسیستمهای طبیعی (نظیر مناطق حفاظت شده ای که منابع آن تحت مدیریت قرار دارند).
- به هر صورت بیشتر مناطق حفاظت شده علاوه بر موارد فوق شمار زیادی از اهداف ثانویه را نیز برآورده می سازند. روابط بین اهداف مدیریت و طبقات مختلف مناطق حفاظت شده در جدول (۱) نشان داده شده اند. این اهداف در تشریح طبقه - بندیهای شش گانه و مورد نظر آی. یو. سی. ان با ژرف نگری بیشتری مورد توجه قرار گرفته اند. سایر ویژگیهای طبقه بندی جدید

جدول شماره ۱: روابط اهداف مدیریت و طبقه بندی ای. یو. سی. ان از مناطق تحت حفاظت و مدیریت

اهداف	طبقات						
	I _a	I _b	II	III	IV	V	VI
۱ - پژوهش علمی	۱	۳	۲	۲	۲	۲	۳
۲ - حفظ دست نخوردگی	۲	۱	۲	۳	۳	-	۲
۳ - حفظ گونه ها و تنوع ژنتیکی	۱	۲	۱	۱	۱	۲	۱
۴ - حفظ خدمات زیست محیطی	۲	۱	۱	-	۱	۲	۱
۵ - حفظ سیمای طبیعی و فرهنگی ویژه	-	-	۲	۱	۳	۱	۳
۶ - توریسم و تفرج	-	۲	۱	۱	۳	۱	۳
۷ - آموزش	-	-	۲	۲	۲	۲	۳
۸ - استفاده پایدار از منابع سیستمهای طبیعی	-	۳	۳	-	۲	۲	۱
۹ - حفظ و نگهداری ویژگیهای بارز سنتی و فرهنگی	-	-	-	-	-	۱	۲

۱: هدف اولیه

۲: هدف ثانویه

۳: هدف بالقره قابل حصول

۴: قابل دستیابی نیست

آی. یو. سی. ان رامی توان به قرار زیر ذکر کرد:

- اهداف اولیه مدیریت، اساس طبقه بندی است.
- تعلق یک منطقه به یک طبقه نشان دهنده کارایی مدیریت نیست.
- سیستم طبقه بندی، بین المللی است.
- عناوین ملی برای مناطق حفاظت شده در هر طبقه متفاوت است.
- طبقه جدیدی اضافه شده است.
- تمام طبقات مهم هستند و تفرقی بر یکدیگر ندارند.
- سیستم طبقه بندی آی. یو. سی. ان نشان دهنده درجه مداخلات انسان در طبیعت نیز هست.

اهداف اولیه مدیریت، اساس طبقه بندی است:

در نخستین مرحله، طبقات باید بر اساس هدف اولیه مدیریت (طبق تعاریف قانونی که منطقه بر پایه آن احداث شده است) تعیین شوند. اهداف محل (سایت) ارزش تکمیلی دارند. این رویکرد، پایه و اساس استواری را برای سیستم طبقه بندی تضمین می کند و در عین حال عملی تر نیز هست. بنابراین در ارزیابی یک منطقه برای طبقه بندی لازم است که قوانین ملی (یا ابزار حقوقی مؤثر مشابه دیگری نظیر موافقتنامه های سنتی رایج، یا اهداف اعلام شده توسط یک سازمان غیر دولتی و غیر انتفاعی) برای تعیین اهداف اولیه ای که منطقه باید بر مبنای آن تحت مدیریت قرار گیرد بکار گرفته شوند.

سیستم طبقه بندی، بین المللی است:

سیستم طبقه بندی نوین اصلاح شده و کاستیهای آن برطرف شده اند. این سیستم علاوه بر تمام مزیت هائی که دارد می تواند پایه ای برای مقایسه بین المللی باشد. این سیستم برای استفاده تمام کشورها بوجود آمده و راهنماییها و دستورالعملهای آن بسیار عام بوده و به دلیل انعطاف پذیری می تواند در سطح ملی و منطقه ای تفسیر شده و با شرایط خاص تطبیق پیدا کند. نتیجه ماهیت جهان شمول بودن این سیستم و نیاز به کاربرد هماهنگ و یکسان طبقات مختلف در دنیا این است که مسئولیت نهایی برای تعیین طبقات باید در سطح بین المللی گرفته شود. این مرجع می تواند طبق توصیه کمیسیون پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده آی. یو. سی. ان باشد

تخصیص یک منطقه به یک طبقه به معنی ثمربخشی و کارایی مدیریت نیست:

در تفسیر سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ برخی در صدد تداخل کارایی مدیریت با اهداف مدیریت بودند و از این رهگذر مفاهیم را مخدوش کردند. برای مثال بعضی از مناطقی که طبق قانون با اهدافی سازگار با طبقه دوم (پارکهای ملی) احداث شده بودند به این دلیل که بطور مؤثری در مقابل تجاوزات و دخالت های جوامع انسانی مورد حمایت قرار نگرفتند در تجدید نظر به طبقه پنجم (منظرهای حفاظت شده) نزول کرده و در این طبقه جای گرفتند. این اقدام چیزی جز مخدوش کردن دو قضاوت جداگانه با

و یا مرکز نظارت پیوسته حفاظت جهانی (WCWC) با همکاری آی. یو. سی. ان آنرا برعهده بگیرد (نظیر همکاری در تکمیل فهرست پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد).

طبقه جدیدی، اضافه شده است:

توصیه چهارمین کنفرانس جهانی پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده در کاراکاس به آی. یو. سی. ان، این اتحادیه را وادار کرد که نظرات متخصصین را در مورد لزوم اضافه کردن طبقه‌ای جدید برای پوشاندن مناطق بالقوه طبیعی (که سیمای طبیعی آنها چیرگی بارزی دارد) جويا گردد. «این مناطق در صورت مدیریت می‌توانند تنوع زیستی خود را حفظ کرده و ضمناً جریان پایداری از تولید کالا و خدمات را برای جامعه تضمین کنند.» توجه به این توصیه و نتیجه بررسی آرای متخصصین منجر به اضافه شدن یک طبقه جدید به این راهنما است. هدف اصلی مدیریت در این طبقه، استفاده پایدار از اکوسیستمهای طبیعی است. موضوع مهم در این طبقه آن است که منطقه باید طوری اداره شود که حفظ و نگهداری تنوع زیستی در بلند مدت تضمین شود. برای دستیابی به این هدف باید چهار شرط زیر رعایت شود:

□ منطقه مورد نظر باید در تعریف کلی منطقه حفاظت شده بگنجد.

□ حداقل دو سوم منطقه باید به حالت طبیعی باشد و در طرح ریزی نیز به همان ترتیب باقی مانده و حالت طبیعی خود را حفظ کند.

□ کاربری زمین برای کشت‌های تجاری وسیع نباید اختصاص یابد.

□ مرجع و مسئول مدیریت نیز بطور مشخص باید وجود داشته باشد.

در صورتی که تمام موارد فوق وجود داشته و رعایت شود مناطق می‌توانند در این طبقه قرار گیرند.

تمام طبقات مهم هستند:

شماره‌ای که به طبقات داده می‌شود منعکس‌کننده اهمیت آنها نیست. زیرا برای توسعه پایدار، به تمام طبقات نیاز هست و تنها مجموعه این طبقات قادر هستند که همه اهداف حفاظت و توسعه پایدار را برآورده سازند. بنابراین آی. یو. سی. ان کشورها را

عناوین ملی مناطق حفاظت شده بسیار متفاوت است:

در حالت ایده‌آل سیستم طبقه بندی آی. یو. سی. ان در جای نخست قرار دارد و پس از آن سیستم ملی در مرتبه بعد قرار می‌گیرد که هر دو از ترمینولوژی استاندارد استفاده می‌کنند. ولی در عمل کشورهای مختلف سیستمهای ملی و ترمینولوژی متفاوتی را بوجود آورده‌اند. برای مثال «پارک ملی» در کشورهای مختلف دارای مفاهیم مختلفی است. بسیاری از پارکهای ملی که در سطح ملی انتخاب شده‌اند، به طور مشخص تمام معیارهای طبقه دوم در سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ آی. یو. سی. ان را تأمین نمی‌کنند. به عنوان مثال در انگلستان در «پارکهای ملی» برخلاف ممنوعیت‌هایی که در طبقه دوم آی. یو. سی. ان برای استفاده‌های مصرفی از منابع پارکهای ملی تعیین شده‌اند، اسکان انسان و استفاده وسیع از منابع کاملاً مرسوم است. بدین ترتیب پارکهای ملی انگلستان با طبقه پنجم که منظرهای حمایت شده را در بر می‌گیرند بیشتر همخوانی دارند. آی. یو. سی. ان از مطالعات اخیر خود در امریکای جنوبی به این نتیجه رسید که حدود ۸۴ درصد از پارکهای ملی از کانونهای متمرکز انسانی و مراکز جمعیتی ساکن و قابل ملاحظه‌ای برخوردارند. به همین دلیل هیچ گونه تناسبی با معیارهای طبقه دوم آی. یو. سی. ان ندارند. در حالی که می‌توانند به طور مناسبی در دیگر طبقات قرار گیرند. از آنجا که در گذشته مشکلات بسیاری در این رابطه بوجود آمده است، در این راهنما طبقات با توجه به اهداف اصلی و همین طور عنوان ویژه آنها تعریف شده و انطباق آنها با عناوین طبقه بندی سال ۱۹۷۸ نیز از نظر همترازی ذکر شده‌اند، زیرا برخی از آنها بطور وسیع شناخته شده هستند.

در سطح ملی عناوین گوناگون همچنان استفاده می‌شوند. به همین دلیل یک نام مشخص در کشورهای مختلف معانی متفاوتی دارد. برای رفع چنین اغتشاشاتی لازم است که سیستم طبقه بندی بین‌المللی با اهداف مدیریت معنی شود. این سیستم با اتکا به چنین پشتوانه استدلالی، اساس خود را بر اهداف مدیریت قرار داده و

راهنا و دستورالعمل به جای نفی کامل سیستم گذشته از رهیافت تکاملی استفاده شده است. کاربرد طبقه بندی جدید که بر پایه تکوین و تکامل سیستم گذشته پا به عرصه وجود نهاده است محصول شرایط تاریخی است که اجتناب از آن ممکن نیست. زیرا تجربه استفاده از سیستم سال ۱۹۷۸ حاکی از آن است که معیارهای این سیستم به طور مشخص دستوری و تجویزی بوده اند و نمی توانستند با شرایط مختلفی که در دنیا وجود دارد خود را تطبیق دهند. به همین دلیل راهنمای کنونی از آنجا که چهار چوب جهانی را مدنظر قرار داده نسبت به سیستم طبقه بندی قبلی از انعطاف بیشتری برخوردار است. به عنوان مثال در این راهنما نسبت به دستورالعملهای قبلی در مورد راهنمایی برای ناحیه بندی، طبقه بندی، اختیارات مدیریت و مالکیت زمین تذکرات و دستورات کمتری تجویز شده است. برای قرار دادن یک منطقه در یکی از طبقات، تاکید اصلی باید روی روشن کردن اهداف مدیریت و تضمین شرایط برای دستیابی به این اهداف باشد. چنانچه این راهنمایها به درستی و طبق شرایط بکارگرفته شوند گروه بندی از مناطق در طبقات مختلف به دست خواهد آمد که به طور منطقی طبقه بندی شده اند و در همه جهان نیز قابل تطبیق بوده و سازگاری دارند. امروزه بیش از ۹۰۰۰ منطقه حفاظت شده، معیارهای لازم برای قرار گرفتن در فهرست پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد را دارا هستند. این مناطق همگی در طبقات I تا V سیستم طبقه بندی ۱۹۷۸ قرار می گیرند. (فهرست ملل متحد طبقات VI تا VIII را در بر نمی گیرد. هر چند میراثهای طبیعی (طبقه X) و ذخیره گاههای زیست کره (IX) و تالابهای بین المللی رامسر را شامل می شود). در بازنگری جایگاه طبقاتی این مناطق جهت تطبیق با راهنمای جدید باید کلیه معیارهای نوین بویژه اهداف مدیریت به دقت مورد توجه قرار گیرند.

مواردی که از تفسیر سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ قابل طرح

هستند به قرار زیرند:

- اندازه منطقه حفاظت شده.
- ناحیه بندی در مناطق حفاظت شده.
- مسئولیت مدیریت.
- مالکیت زمین.

تشویق می کند که سیستمی از مناطق حفاظت شده بوجود آورند که بتواند اهداف میراثهای طبیعی و فرهنگی خود را برآورده سازند و سپس از تمام یا تعدادی از طبقات مناسب استفاده کنند. از آنجایی که هر طبقه آشیان اکولوژیک (Niche) ویژه ای را در موضوعات مدیریت اشغال می کند، تمام کشورها باید تناسب تمام طیف طبقات مدیریت را با نیازهای خود مورد توجه قرار دهند.

طبقات نشان دهنده میزان مداخله های انسان نیز هستند:

طبیعت و سرشت سیستم طبقه بندی طوری است که طبقات، نشان دهنده درجات مختلف دخالتهای انسان هستند. اینکه تحقیقات نشان داده اند که دامنه تغییراتی که انسان قبلاً در اکوسیستمها بوجود آورده بسیار گسترده تر از آنی است که تصور می شد، یک واقعیت است. هیچ بخشی در دنیا نیست که از اثرات دور دست آلودگی و تغییرات آب و هوایی حاصل از فعالیتهای انسان در امان مانده باشد. بدین ترتیب هیچ منطقه ای روی زمین به عنوان کاملاً «طبیعی» وجود ندارد. این واژه در این جا همان طور که در استراتژی جهانی حفاظت «مراقبت از زمین» تعریف شده مورد استفاده قرار گرفته است.

«اکوسیستمهایی که از زمان انقلاب صنعتی (۱۷۵۰)، اثر انسان (الف) در آن بیش از یک گونه بومی نبوده باشد و (ب) بر ساختار اکوسیستم اثر نگذاشته باشد» از عنوان مناطق طبیعی برخوردار خواهد بود. در این تعریف تغییرات اقلیمی ملحوظ نشده اند.

بر طبق این تعریف طبقات I و III عمدتاً برای حفاظت از مناطق طبیعی به کار می روند که در آنها دخالتهای مستقیم انسان و تغییرات زیست محیطی بسیار محدود است. در طبقات IV، V و VI تغییرات و دخالتهای مهم تر و جدی تری وجود دارد.

کاربرد سیستم طبقه بندی:

سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ به طور وسیعی در بسیاری از نقاط دنیا پیاده شده و به عنوان پایه ای برای قوانین ملی مورد استفاده قرار گرفته است. بعلاوه، ترمینولوژی و تفکر طبقه بندی اهداف مدیریت به همراه طبقات تفکیک شده در تمام دنیا ریشه دوانیده و به طور گسترده ای به کار می رود. به همین دلیل در این

که بخشی از یک مدیریت واحد را تشکیل داده و طبق ضوابط قانونی دارای اهداف مختلف مدیریت هستند در بند (۶) تحت عنوان طبقه بندی چندگانه مورد بحث قرار گرفته است.

مسئولیت مدیریت :

دولتها در حفظ و بهبود سیستمهای ملی مناطق حفاظت شده مسئولیت اساسی دارند که به هیچ وجه نمی توانند از آن سرباز زنند. هر چند مسئولیت واقعی مدیریت هر یک از مناطق حفاظت شده می تواند برعهده دولت مرکزی، منطقه ای، محلی، سازمانهای غیر دولتی و غیر انتفاعی یا جامعه محلی باشد. از اینرو این دستورالعمل در مورد تذکرات و راهنماییها (در مورد نوع اختیارات مدیریت برای هر یک از طبقات مناطق حفاظت شده) از انعطاف لازم برخوردار است. معیار آزمون این است که آیا مرجع تعیین شده توانایی دستیابی به هدفهای مدیریت را دارد یا خیر. در عمل مسئولیت مناطق حفاظت شده طبقات I تا III برعهده ارگانهای دولتی است. مسئولیت مدیریت مناطق واقع در طبقات IV و V می تواند برعهده ادارات و ارگانهای منطقه ای یا محلی باشد که در چهارچوب قوانین ملی فعالیت می کنند.

مالکیت زمین :

همراه با پرسشی که در مورد مسئول مدیریت مطرح شد آزمون اصلی در مورد مالکیت نیز این است که آیا نوع مالکیت با دستیابی به اهداف مدیریت منطقه سازگاری دارد یا خیر. در بسیاری از کشورها مالکیت زمین بر عهده اشکال مختلف سازمانهای دولتی (چه ملی یا محلی) یا سازمانهای غیر دولتی و غیر انتفاعی (با ساختار مناسب و با هدفهای حفاظتی و تسهیلات مدیریتی) است. به همین دلیل این نوع مالکیت برای طبقات I تا III کاملاً مناسب است. هر چند این مسئله در تمام جهان صادق نیست و در اغلب موارد مالکیت هر چه باشد تجربه نشان داده است که موفقیت مدیریت تا حد زیادی به حسن نظر و حمایت جوامع محلی بستگی دارد. در چنین مواردی مسئول مدیریت شدیداً به سیستم مشاوره و ارتباطات خوب و مکانیزمهای مؤثر (مثل انگیزه ها) برای تضمین همراهی جوامع محلی با اهداف مدیریت نیاز دارد.

- تفاوت های منطقه ای.
- طبقه بندی چندگانه.
- اراضی پیرامونی مناطق حفاظت شده.
- عناوین و جایگاه جهانی.

اندازه مناطق حفاظت شده :

اندازه یک منطقه حفاظت شده باید منعکس کننده میزان زمین و آبی باشد که برای رسیدن به اهداف مدیریت ضروری است. بنابراین برای منطقه ای که در طبقه I قرار می گیرد، اندازه منطقه باید آنقدر بزرگ باشد که بتواند یگانگی منطقه را برای رسیدن به اهداف مدیریت (حفاظت کامل منطقه، حفاظت منطقه به صورت بکر و دست نخورده، تبدیل منطقه به کانون تحقیقاتی یا منطقه پایه و شاهد) تضمین کند. یا در طبقه II وسعت منطقه و مرزها باید آنقدر وسیع باشند که بتواند یک اکوسیستم کامل و یا تعداد بیشتری از اکوسیستمها را در برگیرد (البته اکوسیستمهایی که منابع آن در اثر بهره برداری زیان آور یا اشغال انسان تغییر نیافته باشند). برای اینکه بتوان در عمل معیاری برای وسعت بکار گرفت در فهرست پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد تنها مناطقی که حداقل ۱۰۰۰ هکتار وسعت داشته باشند در آن وارد شده اند. در مورد جزایر در صورتی که کل جزیره تحت حفاظت قرار داشته باشد وسعت ۱۰۰ هکتار پذیرفته شده است. در مورد مناطق حفاظت شده ای که در معرض فشارهای بیرونی قرار دارند باید تلاش شود که مدیریت منطقه در مقابل فشارهای مناطق مجاور ناتوان باقی نماند. شاید لازم باشد در بخشهایی از اراضی پیرامونی که جزو مناطق حفاظت شده نیز نمی باشند تمهیداتی سازگار در تکمیل مدیریت منطقه بکار گرفته شوند.

زون بندی در مناطق حفاظت شده :

هر چند اهداف اولیه مدیریت تعلق یک منطقه را به یک طبقه نشان می دهد ولی طرحهای مدیریت غالباً برای اهداف مختلف مدیریت بسته به شرایط محلی، زون بندی دارند. در هر حال برای ایجاد طبقه ای مناسب، حداقل ۷۵ درصد (یا ترجیحاً بیشتر) منطقه باید برای اهداف اولیه اختصاص یابد و مدیریت بقیه اراضی باقی مانده نیز نباید با اهداف اولیه منطقه تعارض داشته باشد. مواردی

تفاوت‌های منطقه‌ای:

حالت اراضی ضربه گیر پیرامونی دارند یا منطقه دیگری را احاطه می‌کنند اگر سیستم طبقه بندی بخواهد مفید واقع شود و کاربرد داشته باشد باید وابستگی هر یک از مناطق به طبقات مختلف را مشخص کرده، طبقات آنها را به طور جداگانه مورد بحث و بررسی قرار دهد.

سیستم طبقه بندی در این جهت تدوین شده که در تمام کشورها به یک صورت عمل شود تا جمع آوری و بکارگیری داده‌های همسنگ و همتراز تسهیل شود و ارتباطات بین کشورها بهبود یابد. بنابراین آی. یو. سی. ان به هیچ وجه بکارگیری استانداردهای مختلف را در بخشهای متفاوت دنیا توصیه نمی‌کند. شرایط برای احداث و مدیریت مناطق حفاظت شده از منطقه‌ای به منطقه دیگر و از کشوری به کشور دیگر فرق می‌کند. برای نمونه مناطقی مثل اروپا با سیمای سرزمین تحت مدیریت و اسکان بلندمدت و مالکیت‌های چندگانه بطور کلی برای انطباق با مناطق طبقه II مناسب نیستند. شرایط آنها با مناطق طبقه IV و V همخوانی بیشتری دارد. انعطاف بیشتری که در این راهنما وجود دارد باید کاربست آنرا در شرایط متفاوت و در کشورهای مختلف دنیا تسهیل کند.

جایگاه و عنوان جهانی:

سیستم طبقه بندی سال ۱۹۷۸ برای میراث‌های طبیعی جهانی و ذخیره گاه‌های زیست کره، طبقات جداگانه‌ای را مشخص کرده است. این مناطق واقعاً نمی‌توانند طبقه خاصی را بخود اختصاص دهند، زیرا گرچه دارای عنوان جهانی هستند ولی مناطق جداگانه و مستقل از طبقات دیگر محسوب نمی‌شوند. در عمل تمام میراث‌های طبیعی/جهانی در سطح ملی شناخته شده‌اند و در نتیجه به طور طبیعی به یکی از طبقات اصلی سیستم طبقه بندی تعلق پیدا می‌کنند. همین مسئله در مورد بسیاری از ذخیره گاه‌های زیست کره یا مناطق ثبت شده در کنوانسیون رامسر و دیگر مناطق وابسته به موافقتنامه‌های منطقه‌ای نیز صدق می‌کند. بنابراین اصل زیر همچنان در عمل پیاده می‌شود: منطقه‌ای که در تعهدات ملی برای حفاظت ویژه‌ای در نظر گرفته شده است باید تحت یکی از طبقات استاندارد، طبقه بندی و گزارش شود. موقعیت خاص بین‌المللی چنین منطقه‌ای نیز در جای خود محفوظ است. (به عنوان مثال در فهرست پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد و تمام انتشارات دیگر آی. یو. سی. ان).

طبقه بندی چندگانه:

مناطق حفاظت شده در طبقات مختلف معمولاً به یکدیگر متصل هستند، به طوری که یک طبقه در دل طبقه دیگر قرار دارد. بنابراین بسیاری از مناطق طبقه V در درون خود از طبقات I تا IV نیز برخوردارند. همین طور برخی از مناطق از طبقه II بهره‌مند هستند و در عین حال برخی از طبقات II در دل خود طبقه Ia و Ib را دارند. این مسئله کاملاً با کاربری سیستم طبقه بندی سازگاری دارد. گرچه وجود یک مسئول مدیریت برای کل منطقه به صورت یکپارچه مزیت‌های آشکاری دارد ولی همیشه ممکن است مناسب نباشد. در چنین شرایطی همکاری نزدیک و تنگاتنگ بین مراجع مسئول مدیریت‌های مختلف ضروری است.

طبقه بندی مناطق تحت مدیریت:

در طبقه بندی جدید و تغییراتی که در شش طبقه از مناطق داده شده (طبقاتی که در فهرست پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده ملل متحد) قرار دارند هر طبقه تحت عناوین زیر مورد بررسی قرار گرفته است (۴):

- تعریف
- اهداف مدیریت
- راهنمای انتخاب
- مسئولیت (سازمانی) تشکیلاتی
- همترازی طبقه با سیستم ۱۹۷۸

اراضی پیرامون مناطق حفاظت شده:

مناطق حفاظت شده، واحدهای مجزایی از پیرامون خود نیستند. از نظر اکولوژیکی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی این مناطق به محیط پیرامونی خود وابسته‌اند. به همین دلیل است که طرح‌ریزی و مدیریت مناطق حفاظت شده باید در بطن طرح‌ریزی منطقه‌ای مطرح گردد و از سیاست‌های کلی در گستره وسیع منطقه تبعیت و از حمایت آن برخوردار گردد. در مورد مناطقی که

□ حفاظت از تنوع زیستی منطقه باید از طریق حفاظت قابل دستیابی باشد و برای این منظور نیاز به مدیریت فعال یا دخالت و دستکاری زیستگاه نداشته باشد (برعکس طبقه IV).

مسئولیت سازمانی :

حالت مطلوب این است که مالکیت و کنترل منطقه دولتی و در سطح ملی از طریق سازمان ذیصلاح و با کفایتی انجام گیرد. البته می تواند از طریق بنیاد خصوصی، دانشگاه یا نهادهایی که ماهیت پژوهشی و حفاظتی دارند یا صاحبان این مناطق که با نهادهای خصوصی یا دولتی ذکر شده همکاری دارند تحت کنترل قرار گیرد. قبل از احداث این مناطق باید کلیه اقدامات حفاظتی لازم و مسائل ایمنی ضروری در رابطه با حفاظت بلند مدت منطقه تضمین گردد. توافقنامه‌های بین المللی درباره مناطق که از نظر حاکمیت ملی توافقی روی آنها نیست می تواند مستثنی باشد (نظیر قطب جنوب).

همترازی با طبقه بندی سال ۱۹۷۸ :

این طبقه همپایه ذخیره گاههای محدود شده می باشد.

طبقه b مناطق بکر و مهار نشده: (Wildernes Area):

مناطق حفاظت شده‌ای که عمدتاً برای حفاظت طبیعت وحشی تحت مدیریت قرار می گیرند.

تعریف :

مناطق بزرگ دست نخورده یا بسیار کم دست خورده اعم از خشکی یا دریا هستند که ویژگیهای طبیعی خود را حفظ کرده اند و تحت تأثیر سکونت دائمی یا فعالیتهای معیشتی قابل توجه مردم قرار ندارند. این مناطق صرفاً برای حفظ شرایط طبیعی خود تحت حفاظت و مدیریت قرار می گیرند.

اهداف مدیریت :

□ تضمین فرصتهای لازم برای درک و استفاده معنوی نسل آتی از مناطقی که در طول زمانی بلند از تأثیرات فعالیتهای جوامع انسانی برکنار و بدون اختلال باقی مانده اند.

طبقه I ذخیره گاه طبیعت محدوده شده / مناطق بکر و مهار نشده

Strict Nature Reserve/Wilderness Area

طبقه Ia: ذخیره گاه طبیعت محدود شده (Strict Nature Reserve): مناطق حفاظت شده‌ای که عمدتاً برای مطالعات علمی تحت مدیریت قرار می گیرند.

تعریف :

منطقه‌ای از عرصه خشکی یا دریا هستند که از اکوسیستمها یا گونه‌های نمونه یا استثنایی، سیماهای زمین شناسی یا فیزیولوژیکی نمونه یا استثنایی برخوردارند این نوع مناطق بدواً برای پژوهشهای علمی یا نظارت پیوسته زیست محیطی احداث می شوند.

اهداف مدیریت :

□ حفظ زیستگاهها، اکوسیستمها و گونه‌ها در شرایط دست نخورده تا حد امکان

□ حفظ و نگهداری منابع ژنتیکی در شرایط پویا و تکاملی

□ حفظ و نگهداری فرایندهای اکولوژیکی

□ تضمین موجودیت سیمای منظرها از نظر ساختار و نماهای صخره‌ای

□ تضمین موجودیت نمونه‌هایی از محیطهای طبیعی برای مطالعات علمی، نظارت پیوسته زیست محیطی و آموزش بویژه در مناطق پایه‌ای که هر گونه دسترسی به آن ممنوع است.

□ کاهش اختلال تا حد ممکن از طریق طرح ریزی دقیق و انجام پژوهش و سایر فعالیتهای مجاز قابل تأیید.

□ محدود کردن دسترسی عمومی به منطقه.

راهنمای انتخاب :

□ منطقه مورد نظر برای گزینش در طبقه Ia باید تا آن حد بزرگ باشد که بتواند یگانگی اکوسیستمهای متشکله را تضمین کرده و دستیابی به اهداف مدیریت را که منطقه به خاطر آن تحت حفاظت قرار گرفته است ممکن سازد.

□ منطقه باید به طور جدی برکنار از دخالت مستقیم انسان باقیمانده باشد و قابلیت تداوم وضعیت کنونی خود را داشته باشد.

- ▣ نگهداری کیفیتها و شرایط طبیعی ضروری از محیط زیست در بلند مدت
- ▣ فراهم کردن شرایط دسترسی برای تمام سطوح و تپه‌های مردم به طوری که بهترین شرایط رفاهی از نظر فیزیکی و معنوی برای بازدیدکنندگان ایجاد شود و ضمناً کیفیت بکر منطقه برای استفاده‌های نسل حاضر و آتی حفظ گردد.
- ▣ فراهم آوری شرایط لازم برای تداوم یافتن شیوه زیستی جوامع بومی در تعادل و تراکمی مناسب با منابع موجود.
- راهنمای انتخاب:**
- ▣ منطقه باید دارای کیفیت طبیعی بالا، بکر و عاری از هر گونه اختلالات انسانی باشد و در صورتی که تحت مدیریت قرار گیرد باید بتواند کلیه ویژگیهای طبیعی خود را به طور مستمر حفظ نماید.
- ▣ منطقه باید دارای سیمای اکولوژیکی، زمین شناسی، فیزیوگرافی و یا سایر اشکال علمی، آموزشی و ارزشهای تاریخی و زیبایی شناسی باشد.
- ▣ منطقه باید فرصتهای استثنایی برای خلوت، آرامش و تفریح افراد برای مسافرت‌های گسترده (غیر متمرکز) بدون هر گونه آلودگی و در نهایت حفظ سکوت را فراهم کند (به عنوان مثال مسافرت‌های بدون وسایل نقلیه).
- ▣ منطقه باید از نظر وسعت در حدی باشد که بتواند در عمل موجودیت حفاظت و بهره‌وری را تضمین کند.
- مسئولیت سازمانی:**
- همانند طبقه Ia:
- همترازی با طبقه بندی ۱۹۷۸:**
- این طبقه فرعی در سیستم طبقه بندی ۱۹۷۸ وجود ندارد و متعاقب نشست عمومی آی. یو. سی. ان برای حفظ ارزشهای منابع بکر و دست نخورده پیشنهاد گردید و در سال ۱۹۸۴ در جلسه عمومی آی. یو. سی. ان که در مادرید اسپانیا برگزار گردید این طبقه پذیرفته شد.
- طبقه II: پارکهای ملی (National Park):**
- مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت اکوسیستمها و تفریح تحت مدیریت قرار می‌گیرد.
- تعریف:**
- مناطق زمینی یا دریایی طبیعی که برای موارد زیر کنار گذاشته می‌شوند:
- الف - برای حفظ یکپارچگی یک یا چند اکوسیستم برای نسلهای حاضر و آتی.
- ب - حذف هر گونه بهره‌برداری یا سکونت زیان‌آور که موجودیت منطقه را به مخاطره می‌اندازد.
- ج - فراهم آوری زمینه‌های لازم برای استفاده‌های معنوی، علمی، آموزشی و تفرجگاهی سازگار زیست محیطی و فرهنگی.
- اهداف مدیریت:**
- ▣ حفظ مناطق طبیعی و مناظری که در سطح ملی و بین‌المللی از نظر علمی، آموزشی، معنوی، تفرجگاهی و توریسم حائز اهمیت هستند.
- ▣ حفظ شرایط طبیعی نمونه‌های معرف از مناطق فیزیوگرافیک، اجتماعی حیاتی، منابع ژنتیکی و گونه‌ها برای پایداری اکولوژیکی و حفظ تنوع.
- ▣ مدیریت بازدیدکنندگان در رابطه با اهداف معنوی، آموزشی، تفرجگاهی در سطحی که شرایط طبیعی منطقه حفظ گردد.
- ▣ حذف بهره‌برداریها و جلوگیری از هر گونه اشغال منطقه که موجودیت منطقه را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
- ▣ حفظ و نگهداری از هر گونه ویژگیهای بارز اکولوژیکی، ژئومورفولوژیکی، زیبایی شناسی یا استثنایی منطقه که انتخاب منطقه منوط به بقای آنهاست.
- ▣ در نظر گرفتن نیازهای جوامع محلی و از جمله منابع معیشتی مردم به طوری که تأثیرات زیانباری بر اهداف مدیریت منطقه نداشته باشند.
- راهنمایی انتخاب:**
- ▣ منطقه باید دارای نمونه‌های معرف از مناطق طبیعی، سیماها،

مناظر، گیاهان، گونه‌های جانوری و نواحی ژئومورفولوژیکی باشد که دارای ارزشهای معنوی، علمی، آموزشی، تفرجگاهی و ارزشهای توریستی ویژه باشد.

منطقه باید تا آن اندازه بزرگ باشد که کلیه اکوسیستمهایی که در گستره آن قرار دارند در اثر بهره‌برداری یا حضور جوامع انسانی موجود هیچ گونه تغییری نکرده باشند.

مسئولیت سازمانی:

مالکیت و مدیریت باید در اختیار بالاترین مرجع ملی ذیصلاح کشور باشد. ولی ممکن است به سطوح دیگر دولتی، شورای محلی جوامع بومی، بنیادها یا هر نهاد دیگر قانونی که حفاظت بلند مدت آن را تضمین کند واگذار گردد.

همترازی با طبقه بندی سال ۱۹۷۸:

پارکهای ملی

طبقه III اثر طبیعی (Natural Monument):

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت سیماهای طبیعی ویژه تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعریف:

منطقه‌ای که دارای یک یا چند سیمای طبیعی یا طبیعی - فرهنگی است. ارزشهای منحصر به فرد و استثنایی این پدیده‌ها بالقوه به خاطر کمیابی سرشتی، کیفیت زیبایی شناسی یا اهمیت فرهنگی آنهاست.

اهداف مدیریت:

حفاظت مستمر و تضمین بقای سیماهای طبیعی منحصر به فرد و خاص به خاطر اهمیت طبیعی، کیفیت استثنایی، معرف بودن یا شرایط معنوی آنها.

فراهم آوری فرصتهای لازم برای آموزش، پژوهش، تفسیر و استفاده عمومی متناسب با اهداف مدیریت.

حذف و جلوگیری از هر گونه بهره‌برداری یا دخالت‌های انسانی زیان‌آور که موجودیت طبیعی منطقه را به مخاطره می‌اندازند.

سهم کردن جوامع محلی در اینگونه فایده‌مندیها در صورتی که با اهداف مدیریت سازگاری داشته باشد.

راهنمای انتخاب:

منطقه باید دارای یک یا چند سیمای برجسته و با اهمیت نظیر موارد زیر باشد:

سیماهای طبیعی مانند آبشارهای برجسته، غارها، دهانه آتشفشانها، بسترهای فسیلی، تپه‌های شنی، سیماهای دریایی همراه با گونه‌های معرف گیاهی و جانوری. سیماهای فرهنگی همراه با این پدیده‌ها باید شامل مواردی نظیر نواحی باستانشناسی، نواحی طبیعی که برای جوامع ارزش و اهمیتی در سطح میراث دارند، غارهای مسکونی، دژها و قلعه‌هایی که روی صخره‌ها ساخته شده‌اند، باشد.

منطقه باید تا آن اندازه بزرگ باشد که بتواند یگانگی سیماهای طبیعی و پیرامون بلافصل آن را حفظ نماید.

مسئولیت سازمانی:

مالکیت و مدیریت منطقه باید در اختیار دولت ملی یا در صورت تضمین کافی و کنترل مناسب در اختیار سطوح دیگر دولتی، شورای محلی جوامع بومی، بنیادهای غیر انتفاعی، شرکتهای تعاونی یا استثنائاً در اختیار بخشهای خصوصی باشد. به هر جهت قبل از تعیین مسئولیت باید حفاظت بلند مدت از ویژگیهای طبیعی و سرشتی منطقه پیشاپیش تضمین گردد.

همترازی با طبقه بندی سال ۱۹۷۸:

آثار طبیعی یادمانهای طبیعی

منطقه IV مناطق تحت مدیریت برای حفاظت زیستگاهها و گونه‌ها: (Habitat/Species Management Area):

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً از طریق دخالت‌های مسئولانه برای اهداف حفاظت تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعریف:

منطقه‌ای از خشکی یا دریا که به خاطر اهداف مدیریت و

تضمین نگهداری زیستگاهها یا تأمین نیازهای گونه‌ها به دخالت‌های فعال انسانی نیاز دارد.

مسئولیت سازمانی :

مالکیت و مدیریت باید در اختیار دولت ملی یا در صورت تضمین مناسب و کنترل کافی می‌تواند در اختیار سایر بخشهای دولتی، بنیادهای غیر انتفاعی، شرکتهای تعاونی یا گروهها و افراد خصوصی قرار گیرد.

اهداف مدیریت :

□ حفظ و نگهداری از شرایط زیستگاهی به خاطر حفظ گونه‌های مهم، گروههایی از گونه‌ها، جوامع حیاتی یا سیماهای فیزیکی محیط زیست. تضمین چنین شرایطی برای مدیریت بهینه ضرورتاً دخالت‌های ویژه‌ای را طلب می‌کند.

□ تسهیل پژوهشهای علمی و نظارت پیوسته زیست محیطی به عنوان فعالیتهای اولیه برای مدیریت پایدار منابع.

□ توسعه نواحی محدودی از منطقه برای آموزش عمومی، استفاده‌های معنوی از ویژگیهای زیستگاهی ذکر شده و به عنوان وسیله‌ای برای مدیریت حیات وحش.

□ حذف و جلوگیری از بهره‌برداریها و سکنی‌گزینیهای زیان‌آور برای اهداف منطقه.

□ سهم کردن جوامع محلی منطقه در فایده‌مندیهای منطقه به طوری که با اهداف مدیریت سازگاری داشته باشد.

راهنمای انتخاب :

□ مناطقی که در حفاظت از طبیعت و بقاء گونه‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارند (نظیر مناطق زادآوری، تالابها، آبسنگهای مرجانی، مصبها، علفزارها، جنگلها، مناطق تخم‌ریزی و بسترهای تغذیه‌ای آبزیان دریایی).

□ مناطقی که حفاظت از زیستگاههای آنها برای این که فلور یا فون بومی یا مهاجر با اهمیت در سطح ملی یا محلی شرایط بهتری کسب کنند ضروری است.

□ حفاظت از این زیستگاهها و گونه‌ها به دخالت‌های فعال و مسئولانه مدیریت وابسته بوده و حتی اگر لازم بود این دخالت تا ایجاد تغییراتی در زیستگاه نیز کشیده می‌شود (برعکس طبقه Ia).

□ اندازه منطقه به نیازهای زیستگاهی گونه‌های تحت حفاظت وابسته بوده و دامنه آن از یک منطقه نسبتاً کوچک تا بسیار گسترده متفاوت است.

همترازی با طبقه بندی سال ۱۹۷۸ :

این طبقه همتراز با ذخیره گاه حفاظت از طبیعت، ذخیره گاه طبیعت تحت مدیریت و پناهگاههای حیات وحش می‌باشد.

طبقه V منظرهای خشکی و آبی حفاظت شده:

(Protected Landscape / Seascape):

مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت منظر و تفرج تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

تعریف :

مناطق از عرصه زمین هستند که ممکن است همراه با سواحل و دریا باشند. در این مناطق روابط متقابل جوامع انسانی با طبیعت در طول زمان منجر بوجود آمدن ویژگیهای متمایز با ارزشهای زیبایی شناسی، اکولوژیکی و یا فرهنگی خاصی شده و معمولاً نیز از تنوع زیستی بالایی برخوردارند. تضمین یگانگی این روابط سستی برای حفاظت، نگهداری و تکامل چنین مناطقی بسیار حیاتی است.

اهداف مدیریت :

□ نگهداری روابط موزون و هماهنگ طبیعت و فرهنگ از طریق حفظ منظرهای خشکی و یا زمینی، تداوم کاربریهای سستی زمین، کاربست عملی این شیوه‌ها و سنن اجتماعی و فرهنگی.

□ حمایت از شیوه‌های زیستی و فعالیتهای اقتصادی که با طبیعت هماهنگی دارند و حفظ بافت اجتماعی و فرهنگی جوامع بومی.

□ نگهداری تنوع منظرها، زیستگاهها، گونه‌ها و اکوسیستمهای مرتبط با آنها.

□ جلوگیری و در صورت لزوم حذف کلیه فعالیتهایی که از نظر مقیاس یا ویژگی مناسب نیستند.

□ فراهم آوری فرصتهایی برای استفاده‌های عمومی از طریق تفرج و توریسم در مقیاس و نوعی مناسب با حفظ کیفیتهای منطقه.

تعریف:

مناطقى هستند که عمدتاً از سیستمهای تغییر نیافته تشکیل شده‌اند و برای حمایت و نگهداری از تنوع زیستی در بلند مدت و همزمان تولید پایدار فراورده‌های طبیعی و خدمات (برای رفع نیازهای جامعه) تحت مدیریت قرار می‌گیرند.

اهداف مدیریت:

□ حفظ و نگهداری تنوع زیستی و سایر ارزشهای طبیعی منطقه

در بلند مدت

□ ترغیب مدیریت مطلوب برای تولید پایدار

□ حفظ منابع طبیعی پایه که مصون از سایر کاربریهای زمین باقی مانده‌اند و ممکن است در تنوع زیستی منطقه نقش تعیین کننده داشته باشند

□ مشارکت در توسعه منطقه‌ای و ملی

راهنمای انتخاب:

□ منطقه باید حداقل در دو سوم وسعت خود از شرایط طبیعی برخوردار باشد. گرچه ممکن است در گستره‌های محدودی اکوسیستمهای تغییر یافته نیز وجود داشته باشد. جنگلکاریهای تجاری و تک کشتی بزرگ و وسیع برای اهداف این منطقه مناسب نبوده و انضمام این نوع جنگلکاریها نباید مطرح شود.

□ منطقه باید از نظر وسعت تا آن اندازه بزرگ باشد که بتواند استفاده‌های پایدار از منابع را در بلند مدت بدون اینکه لطمه‌ای به ارزشهای طبیعی منطقه وارد کند، تأمین نماید.

مسئولیت سازمانی:

مدیریت این نوع مناطق باید در اختیار واحدهای دولتی باشد. ولی لازم است که هیچ گونه ابهامی در حمایت بی کم و کاست ارزشهای منطقه وجود نداشته باشد. به علاوه مدیریت با همکاری جوامع محلی انجام گیرد. مدیریت این نوع مناطق می‌تواند با اتکا به آداب و رسوم رایج محلی و هدایت سازمانهای غیر دولتی و غیر انتفاعی نیز انجام گیرد. مالکیت این نوع مناطق ممکن است به

□ سهم کردن جوامع محلی در فواید حاصل از تولید کالا (فراورده‌های جنگلی و آبریان دریایی) و خدمات (آب پاکیزه، درآمدهای حاصل از توریسم پایدار).

راهنمای انتخاب:

□ منطقه باید از منظرهای زمینی یا ساحلی و جزیره‌ای با کیفیت، سیمای طبیعی و منظر بالا همراه با زیستگاهها، فون و فلور متنوع و همین طور نمونه‌های بارزی از کاربریهای سنتی منحصر به فرد زمین و سازمانهای اجتماعی به عنوان شواهدی از کانونهای تمرکز انسانی، آداب، رسوم، شیوه زیستی و باورهای جوامع محلی باشد. □ منطقه باید در چهار چوب شیوه‌های زیستی و فعالیت‌های اقتصادی رایج و متعارف مردم از طریق توریسم و تفرج فرصتهای لازم را برای استفاده‌های معنوی عموم مردم فراهم نماید.

مسئولیت سازمانی:

منطقه ممکن است تحت مالکیت دولتی باشد ولی بیشتر تحت مالکیت مختلط خصوصی و دولتی با مدیریتهای متنوع است. این مدیریتها باید به درجاتی تحت کنترل و طرح ریزی قرار داشته و در صورت لزوم مورد حمایت قرار گیرند. برای تضمین کیفیت منظرها و اطمینان از حفظ و نگهداری بلند مدت آداب، رسوم و باورهای مردم لازم است که در پاره‌ای موارد از طریق کمکهای دولتی یا سایر انگیزه‌های مناسب مدیریت‌های منطقه تحت حمایت و پشتیبانی قرار گیرند.

همترازی با طبقه بندی سال ۱۹۷۸:

منظرهای حفاظت شده

طبقه VI منظرهای حمایت شده برای مدیریت منابع

(Managed Resource Protected Area):

مناطق حفاظت شده‌ای که عمدتاً برای استفاده پایدار از

کشورها حداقل در مورد یکی از مناطق تحت مدیریت خود با چنین معضلی روبرو بوده‌اند. طبقه بندی جدید آی. یو. سی. ان اگرچه درصدد بوده که این مشکلات را رفع نموده و جایگاه مناطق تحت حفاظت را با سهولت بیشتری تعیین نماید ولی در مورد همه مناطق توفیقی نداشته و باز هم برخی از مناطق از موقعیت بینابینی برخوردارند. مناطق حفاظت شده ایران در طبقه بندی جدید نیز جایگاه مشخصی نداشته و با هیچیک از طبقات ششگانه بطور کامل همخوانی ندارند. بهمین دلیل همترازی آن با یکی از طبقات جدید عملاً مقدور نبوده و این معضل دیرین همچنان پابرجاست. چنانچه محدوده امن این مناطق از ۱ و ۲ به ۳ آنها به ۴ ارتقا پیدا کند می‌توانند با طبقه VI مشابهت بیشتری پیدا کنند.

سازمان محیط زیست درصدد است با گسترش محدوده‌های امن و تغییر عنوان آنها به پارک ملی تعداد پارکهای ملی را افزایش دهد. این اقدام از یکسو می‌تواند پشتوانه حمایتی مناطق را در بلند مدت بیشتر تضمین کند و از سوی دیگر توازن لازم بین مناطق چهارگانه را در شبکه مناطق تحت مدیریت برقرار نماید. در مواردی که امکان تبدیل مناطق حفاظت شده به پارک ملی از طریق محدوده‌های آنها به دلایل مختلف (دلایل فنی، علمی، ضرورت شبکه مناطق تحت حفاظت، اقتصادی و اجتماعی) وجود نداشته باشد می‌توان با گسترش محدوده‌های امن آنها تا ۲ و ۳ وسعت این مناطق حداقل شرایط همترازی با طبقه VI را برای آنها بوجود آورند.

به هر جهت با توجه به اینکه انتخاب معیار ۱ برای محدوده‌های امن در دهه گذشته بیشتر از سرناگزیری (محدودیتهای زمانی و شرایط اقتصادی - اجتماعی) انجام گرفته است، برای افزایش سطح فایده مندی این محدوده‌ها لازم است که وسعت آنها گسترش یابد. تدوین طبقه بندی جدید فرصتی است که وسعت محدوده‌های امن را تصحیح نموده و سطح آنها را تا ۲ و ۳ مساحت منطقه افزایش داد. این اقدام می‌تواند فواید زیر را در بر داشته باشد (۵):

- ۱ - موقعیت مناطق حفاظت شده را همتراز با طبقه VI در طبقه بندی جدید تثبیت کند.
- ۲ - موجودیت محدوده‌های امن با تطبیق وسعت آنها با یک معیار

صور مختلفی دیده شود و دامنه آن از سطح ملی تا سطوح پایین تر دولتی، جوامع محلی، افراد و گروههای خصوصی و یا ترکیبی از آنها متفاوت باشد.

همترازی با طبقه بندی سال ۱۹۷۸:

این طبقه مستقیماً با هیچ یک از طبقات سیستمهای ۱۹۷۸ همخوانی ندارد. اگرچه ممکن است برخی از مناطق طبقات ۶، ۷ و ۸ در سیستم طبقه بندی گذشته را تحت پوشش قرار دهد.

جایگاه مناطق تحت حفاظت ایران در طبقه بندی نوین

مناطق تحت حفاظت ایران در چهار عنوان رسمی تحت مدیریت قرار دارند. در طبقه بندی سال ۱۹۷۸ آی. یو. سی. ان پارکهای ملی با طبقه III، آثار طبیعی ملی با طبقه III و پناهگاه حیات وحش با طبقه IV همسنگ بوده، و خصوصیات و اهداف مدیریت و معیارگزینش آنها با طبقات ذکر شده مطابقت داشته‌اند. مناطق حفاظت شده اگرچه در ایران از نظر اهداف مدیریت تفاوت بارزی با پناهگاههای حیات وحش ندارند ولی از نظر معیارهای انتخاب از یکدیگر تا حدی متمایز هستند. بهمین دلیل امکان همترازی آنها با طبقه IV به زحمت امکانپذیر بود. در واقع می‌توان گفت مناطق حفاظت شده از نظر ویژگیها و اهداف مدیریت با هیچیک از طبقات هشتگانه رسمی طبقه بندی آی. یو. سی. ان بطور کامل همخوانی نداشته و بهمین دلیل جایگاه آنها بطور مشخص معلوم نبود. پاره‌ای از ویژگیهای طبقه IV و برخی از خصوصیات طبقات V و VI در مناطق حفاظت شده هر دو وجود دارند. برای اداره این نوع مناطق به ناچار همترازی با یکی از طبقات آی. یو. سی. ان باید پذیرفته می‌شد. برخی بناگزیر آنرا با طبقه V و بعضی دیگر با طبقه IV همسنگ قرار داده‌اند. این معضل، خاص کشور ایران نبوده و بسیاری از کشورهای جهان با آن مواجه بودند.

در واقع می‌توان گفت یکی از نارساییهای طبقه بندی سال ۱۹۷۸ عدم تطبیق کامل همه طبقات آن با تمام مناطق تحت حفاظت در کشورهای مختلف بود. یکی از عواملی که موجب گردید این طبقه بندی تغییر یابد وجود کاستیهایی از همین نوع بود که مناطق حفاظت شده کشور ما در این میان نمونه وار است. اغلب

منابع:

- ۱ - مجنونیان، هنریک. ۱۳۷۵. مروری بر تدابیر حفاظتی در ایران و جهان، دفتر آموزش و انتشارات، سازمان حفاظت محیط زیست.
- 2 - IUCN 1978. Categories, Objectives and Criteria for Protected Areas.
- 3 - IUCN 1990. United Nations List of national Parks and Protected Areas. The World Conservation Union.
- 4 - IUCN 1992. Parks for life. Report of the IV World Congress on National Parks and Protected Areas.
- 5 - IUCN/WCMC 1994. Guidelines for Protected Area Management Categories IUCN/CNPPA With, Assistance of the WCMC.
- پذیرفته شده جهانی بیشتر تثبیت شده و پشتوانه استدلالی علمی تری پیدا می‌کند.
- ۳ - افزایش وسعت محدوده‌های امن تا ۲ مساحت منطقه تعیین شده کاستیهای آنرا جبران کرده و تداوم^۳ فایده مندی آنها را تضمین کنند.
- ۴ - با مشخص شدن موقعیت مناطق حفاظت شده همپایه با یکی از طبقات آی. یو. سی. ان امکان بهره‌گیری از کلیه تجربیات و اطلاعات این طبقه از مرکز نظارت پیوسته جهانی برای استفاده در مدیریت آنها مقدور خواهد شد. در غیر این صورت این مناطق همچنان به صورت مناطق بینابینی باقی مانده و این وضعیت بهیچوجه از نظر مدیریت بسود آنها نبوده و دستیابی به اهداف آنها به علت این بلا تکلیفی بسیار دشوار خواهد بود.
- به هر جهت در حال حاضر نمی‌توان مناطق حفاظت شده را با طبقات ششگانه آی. یو. سی. ان تطبیق داد. زیر بخشی از خصوصیات آنها با طبقه IV و بخشی دیگر با طبقه VI همخوانی دارند. البته این مناطق در صورت گسترش وسعت محدوده‌های امن خود برای همسنگی با طبقه VI بطور نسبی از تمام شرایط لازم برخوردار می‌باشند.
- از شش طبقه رسمی طبقه بندی جدید آی. یو. سی. ان، شبکه مناطق حفاظت شده کشور ایران چهار طبقه را بخود اختصاص می‌دهند. امکان یافتن مناطقی همتراز با طبقه V در گستره طبیعی - فرهنگی کشور کمتر وجود دارد ولی به نظر می‌رسد که بتوان مناطقی همتراز با طبقه I را از آخرین بازمانده سیستمهای طبیعی کشور شناسایی و تحت حفاظت قرار داد و شبکه مناطق حفاظت شده کشور را هر چه سریعتر غنی تر نمود. بطور کلی با توجه به اینکه سطح مناطق تحت حفاظت کشور از معیار تعیین شده جهانی (۱۰ درصد خاک هر کشور) فاصله بسیار دارد و بیش از ۵ درصد سطح کشور را بخود اختصاص نمی‌دهد می‌توان با انتخاب مناطق جدید هم شبکه مناطق حفاظت شده را تکمیل تر نموده و هم گامی دیگر به معیار جهانی نزدیکتر شد. (۵).

Abstract :**New Guidelines of IUCN for Protected Area Management Categories: A Critical Review**

Henrik Majnoonian* (MSc)

The first guidelines for protected area management categories prepared by IUCN on 1978, consists of 8 main categories. This guidelines practiced for more than a decade in different countries and they tried to make consistency between their protected areas and characteristics, management objectives and selection criteria of 1978 guidelines.

IUCN commenced studies to revise the guidelines since 1984 and represented a new one on 1994. These modifications are on the basis of following issues:

1. Practicing the 1978 guidelines revealed its limitations: (a) Some of the protected areas had intermediate characteristics and were not possible to identify a particular category for them. (b) Title and management objectives of some of the categories were ambiguous. New concepts of nature conservation raised in the last decade and are not considered fully in the 1978 guidelines. These issues include: biological diversity, sustainable development, public participation in conservation, parks for life, greenhouse effects, etc.
2. The new guidelines represented by IUCN approved in the Vth World Congress On National Parks And Protected Areas in Caracas. The new guidelines consists of 9 ranked management objectives and total 6 management categories.

In this article, the advantages of the new guidelines and limitations for its application in protected areas of Iran is discussed. There are four kinds of Protected Areas in Iran and is possible to identify the consistency between three categories of this national system with the 1994 guidelines as follow:

1. National Parks (equivalent to category II of IUCN guidelines).
2. Natural Monument (equivalent to category III of IUCN

guidelines), and

3. Wildlife Refuge (equivalent to category IV of IUCN guidelines).

The fourth category of national system called as "Preserved Area" is not equivalent with any category of the new guidelines.

In this article recommendations have given to resolve the problems arise for applying IUCN new guidelines in national level and advantages are discussed. It is recommended to increase the sanctum (Core Area) of "Preserved Areas" from 1/5th to 2/1rd of total area of the "Preserved Area". As a result of this modification the Preserved Area" of national system would become equivalent to VIth IUCN category. Explicitly, it is not possible to establish any area of the Vth category of IUCN guidelines in Iran. However there are still wilderness areas in Iran that can be selected as Ist category of IUCN guidelines. Selecting new areas for this category is a significant attempt to complete the network of Protected areas in Iran.

Key Words:

Management categories, protected area, national park, preserved area, wildlife refuge, natural-national monument.